

Llengües de signes, llengües orals i interfície fonètica

Joan Mascaró

Universitat Autònoma de Barcelona

En el seu treball, Josep Quer tracta tres temes, la concordança verbal i el sistema pronominal, les preguntes amb element Q i la negació en les llengües de signes (LS), i es planteja un problema fonamental: quins efectes té, fins on intervé el canal a través del qual es transmet la informació —la modalitat gestual-visual enfront de l'oral-auditiva— sobre l'estructura gramatical.

Si ens cenyim de moment a les llengües orals (LO) i a la fonologia, podem dir, de forma general, que les propietats «fonètiques» tenen un paper bàsic a la interfície amb els sistemes de producció i percepció. Què passa més enllà de la interfície, ja dins la gramàtica pròpia? En la fonologia, on aquestes diferències poden resultar més òbvies, sabem que hi ha una certa permeabilitat del sistema gramatical fonològic respecte a la fonètica, però no hi ha consens entre els especialistes respecte a quin abast té. Estudis com el que comentem són importants perquè ens permeten calibrar aquest grau de permeabilitat, en aquest cas el de la sintaxi —o, si voleu, del sistema computacional— respecte a la modalitat i a partir d'aquí determinar si les diferències entre les dues modalitats són només d'interfície. Notem que el problema no és estrictament nou —és el de les concepcions formals i funcionals del llenguatge— però les llengües de signes ens el plantegen de una forma molt més dramàtica. Òbviament, com ha argumentat en Josep Quer, l'existència de dues modalitats proporciona arguments molt potents per determinar fins a quin punt i com aquesta modalitat s'infiltra, per dir-ho d'alguna manera, en el sistema gramatical.

Per donar una idea del tipus de problemes que se'ns plantegen ens podem fer, a partir d'un dels temes analitzats, una pregunta senzilla: per què les llengües orals no presenten morfemes equivalents al «locus» de les llengües de signes? Per què no és usual una llengua com un hipotètic català modificat (CM) que admet les frases (2) i (3) a diferència del català real (C) on (1) té referència ambigua.

(1) C

La Maria_i dirigeix la mirada a la Quima_j sempre que li_k crido l'atenció.
 $k=i \vee k=j$ ($\vee k \neq i \wedge k \neq j$)

(2) CM

La Maria-ci_i dirigeix la mirada a la Quima-ça_j sempre que li-ci_k crido l'atenció.
 $k=i \neq j$

(3) CM

La Maria-ci_i dirigeix la mirada a la Quima-ça_j sempre que li-ça_k crido l'atenció.
k=j≠ i

La concordança al-literativa citada en el treball va en aquesta direcció, però no arriba a constituir un exemple paral·lel al de la concordança pronominal de les LS. Notem també que, perquè el paral·lel del nostre exemple amb les LS fos complet, els morfemes de concordança haurien de ser arbitraris, és a dir, el parlant hauria de poder triar qualsevol significant —mínimament, una seqüència fonològica qualsevol permesa—, i no pas elements d'una llista tancada com *ci*, *ça*. En aquest sentit, val la pena observar, en relació al problema de llistabilitat dels punts de l'espai que representen els elements de concordança pronominal, que el conjunt no és estrictament infinit perquè, si bé el nombre de punts de l'espai ho és, el nombre de punts mútuament discriminables per emissor i receptor és arbitrari però finit. La percepció imposa doncs un límit. Tot i així, roman el problema de la inespecificació d'aquests punts —com si en LO tinguéssim com a afix no pas *ci*, *ça*, sinó una cosa com /sV/, amb una consonant fixa, l'equivalent de la configuració de la mà amb l'índex senyalant en LS, i un so vocàlic que no coincidís necessàriament amb una vocal de la llengua sinó que pogués variar dins dels límits de la discriminació entre sons vocàlics.

Què hem de fer davant de diferències tipològiques generalitzades i evidents entre les LO i les LS? Hi ha tres respostes, que podem il·lustrar amb un exemple concret.

Considerem l'estructura sil·làbica i estructures paral·leles en el signe de les LS i preguntem-nos si cadascuna és pròpia a la seva modalitat o si responen a manifestacions diferents d'una mateixa estructura. Tenim les respostes possibles següents:¹

1. Les LS i les LO tenen estructures fonamentalment diferents

Hi ha una estructura sil·làbica per a LO i una estructura interna dels signes diferent per a LS.

2. Les LS i les LO tenen la mateixa estructura. Les diferències són «casuals» (massa poques llengües estudiades amb profunditat, les LS són més joves que les LO, etc.).

Hi ha una estructura sil·làbica idèntica en LS i en LO.

3. Actualment les estructures que postulem són diferents, però això és degut al fet que el nostre coneixement d'aquestes estructures analítiques («síl·laba» i «estructura submorfèmica» del signe manual) és encara molt imperfecte. Un coneixement més profund conduirà a la unificació.

Hi ha possiblement una estructura idèntica X que explica aquestes dues estructures.

L'autor va però més enllà i es pregunta si podem atribuir propietats específiques d'una modalitat a les propietats d'execució característiques de la modalitat. Se

1. Vegeu les propostes d'anàlisi sil·làbica en LS a Perlmutter (1992).

sol insistir, en aquest sentit, en el caràcter més lineal (unidimensional) de les LO: els articuladors de les LO donen una ona sonora que, estrictament, és una variació de pressió de l'aire distribuïda en el temps, mentre que el camp visual determina una distribució en el temps de tres dimensions espacials, en les quals podem discernir directament diferents articuladors (mà activa, mà passiva, cara, cap, tors). Aquí però hem de ser una mica cauts. Podem concebre la LO com a lineal pel que fa a la transmissió, però no pel que fa a la resta de la seva estructura. Els diversos components, estructura sil·làbica, diferents trets segmentals, accent, entonació, etc. de les LO els codifiquem linealment, però els tractem com a dimensions separades. De la mateixa manera podríem codificar sense problemes l'espai tridimensional linealment (mitjançant la geometria analítica, per exemple) i descodificar-lo després de la transmissió; de fet ja es dona aquesta descodificació en les LS; des d'una imatge retiniana bidimensional a una de tres dimensions. La transmissió lineal estableix certes limitacions sobre el sistema fonològic i gramatical en general, però poques. L'altre diferència òbvia i sovint esmentada és la iconicitat, que en les LS té més oportunitats de manifestar-se i en les LO sembla reduïda a aspectes marginals, indirectes.

Referències

Perlmutter, David M. (1992). «Sonority and syllable structure in American Sign Language». *Linguistic Inquiry* 23: 3, 407-442.